NIEUWSTAD

Open Monumentendag ANTWERPEN — 8 september 2019

De Gouden Eeuw in Antwerpen

Antwerpen is een stad met een rijke en boeiende geschiedenis. Met een verleden dat op bepaalde plekken heel zichtbaar is en op andere verborgen zit achter soms weelderige, dan weer heel onopvallende gevels. Eén keer per jaar maakt open Monumentendag het mogelijk om eens binnen te kijken.

Ontdek de deelnemende locaties op
WWW.OPENMONUMENTENDAG.BE
of ga naar het **infopunt op de Komedieplaats**
naast de Bourlaschouwburg.
(Open 10 tot 18 uur)

PSST... Geen tijd om alles te bekijken?
Dan is er de Gilbert Van Schoonbeke-route
in de Antwerp Museum App.

Tafereel uit het leven van Gilbert Van Schoonbeke,
JAN SWERTS, 19DE EEUW © KMSKA

In 2019 zet de stad Antwerpen **Gilbert Van Schoonbeke** in de schijnwerpers. Het is 500 jaar geleden dat deze urbanist (1519–1556) hier werd geboren. Van Schoonbeke is amper 37 jaar geworden, maar in zijn korte leven was hij een succesvol ondernemer en grondspeculant. Daarnaast richtte hij een grootschalig bouwbedrijf en een brouwerijonderneming op en voltooide hij de Spaanse omwalling. Zijn hand is vandaag nog steeds te zien in Antwerpen anno 2019. Reis vandaag even terug naar de Gouden Eeuw en bekijk Antwerpen door de ogen van Gilbert.

Portret Gilbert Van Schoonbeke op 37-jarige leeftijd, 1556.
© MUSEUM BROUWERSHUIS

VU Patricia De Somer – Grote Markt 1, 2000 Antwerpen

NIEUWSTAD

Gilbert Van Schoonbeke, een uitgekiende plantechniek

Gilbert Van Schoonbeke bepaalde het uitzicht van Antwerpen in de 16de eeuw. Zijn tijdgenoten gaven hem daarom de titel 'Meliorator van Antwerpen'. De meeste van zijn projecten zijn ook vandaag nog herkenbaar in het straatbeeld. Niet minder dan een derde van de straten en pleinen uit de 16de eeuw zijn door hem aangelegd. De meest bekende zijn de Stadswaag, de Vrijdagmarkt, de Graanmarkt, het Leikwartier en de Nieuwstad (Eilandje).

Wat zijn stedenbouwkundige projecten zo bijzonder maakt is niet enkel de kwantiteit, maar ook zijn oog voor kwaliteit. Hij is de eerste die niet enkel inzet op het verkavelen van gronden en verkopen van de percelen. Hij maximaliseert de interesse van zijn kopers door een verzorgde en planmatige aanpak en het voorzien van een specifieke economische functie op een centrale plek. Zo maakt hij de gronden aantrekkelijker, trekt een welbepaald publiek aan en verzekert een snelle ontwikkeling.

Portret Gilbert Van Schoonbeke op 21-jarige leeftijd, 1540 © MAAGDENHUIS MUSEUM

Op de Bononiensiskaart (1565) is aangeduid welke staten, pleinen en wijken door Van Schoonbeke zijn aangelegd, welke delen van de omwalling hij heeft voltooid en welke door hem gerealiseerd zijn. Van Schoonbeke is verantwoordelijk voor een toename van 40 procent van het aantal straten in Antwerpen.
© MUSEUM PLANTIN-MORETUS

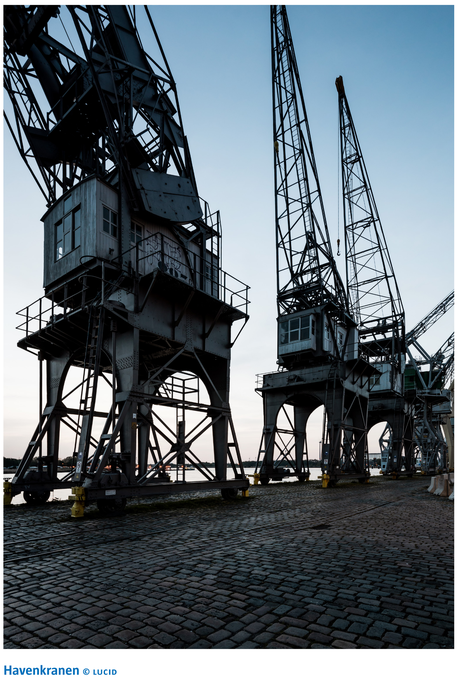

Havenkranen © LUCID

Schuilplaats voor werklieden
Mozaïc © LUCID

NIEUWSTAD

Nieuwstad en de brouwers

Bij de aanleg van de Spaanse omwalling, vanaf 1542, wordt 26 hectare moerasland ten noorden van de stad mee ommuurd om eventuele stadsuitbreiding op te vangen. In 1548 stelt Van Schoonbeke voor om op de terreinen een havenkwartier aan te leggen om de groeiende scheepstrafiek op te faciliteren.

Er worden 3 parallelle vlieten gegraven loodrecht op de Schelde, maar door de economische crisis vanaf 1550 raken de terreinen niet verkocht. Om aan het gebied een impuls te geven richt Van Schoonbeke er een brouwerijonderneming op.

Om een concurrentieel verschil te maken, is zuiver water de sleutel. Van Schoonbeke bouwt daarom in 1553 het waterhuis. Het water van de Schijn wordt zo rechtstreeks via een onderaardse buis van de stadsgracht in het reservoir van het waterhuis gebracht. Via een scheprad wordt het omhoog gevoerd en verdeeld over de brouwerijen. Vandaag is het Waterhuis beter bekend onder de naam Brouwershuis.

01

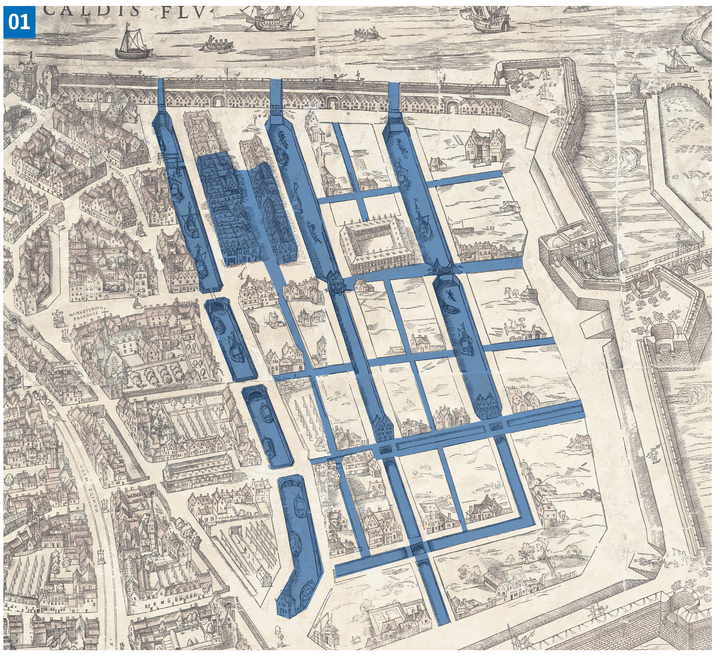

02

03

01 In de Nieuwstad worden 3 parallelle vlieten loodrecht op de Schelde aangelegd om de toenemende haventrafiek op te vangen. Het gebied groeide niet uit tot het bruisend havenkwartier dat Van Schoonbeke bedoeld had. Op de kaart zijn de talrijke onbebouwde percelen te zien. Tussen de eerste en de tweede vliet bevindt zich het brouwerijcomplex van Van Schoonbeke. UITSNEDE UIT DE BONONIENSISKAART (1565), © MUSEUM PLANTIN-MORETUS

02 De eerste of brouwersvliet ontstond door het uitgraven van een stadsgracht van de vierde stadsuitbreiding (ca. 1410). Ze werd omstreeks 1880 gedempt. BROUWERSVLIET 1872, © FELIXARCHIEF, STADSARCHIEF ANTWERPEN

03 In 1932 wordt de Waaslandtunnel aangelegd in de bedding van de Brouwersvliet, FELIXARCHIEF, STADSARCHIEF ANTWERPEN

04 Om de brouwers naar de Nieuwstad te lokken beloofde Van Schoonbeke hen onder ander zuiver water. Aanvankelijk werd Rupelwater met schuiten naar Antwerpen gebracht, maar in 1553 richtte Van Schoonbeke het Waterhuis op, vandaag gekend als het Brouwershuis. In 1556 was het operationeel en het werkte tot 1930. © FELIXARCHIEF, STADSARCHIEF ANTWERPEN

05 Het ondergronds reservoir van het Waterhuis. Water uit de stadsgracht werd via een ondergrondse buis in een ondergronds reservoir in het Waterhuis gebracht. Van daaruit werd het opgevoerd en vanuit een hoger gelegen reservoir met loden buizen over de brouwerijen verdeeld. © FELIXARCHIEF, STADSARCHIEF ANTWERPEN

06 De rosmolen in het Waterhuis. De emmerpomp, een rad waaraan veertig emmers van negenentwintig liter ronddraait wordt aangedreven door paarden in een rosmolen. In 1856 wordt de rosmolen vervangen door pompen. © FELIXARCHIEF, STADSARCHIEF ANTWERPEN

07 In 1582 werd het Waterhuis het gildehuis van het Brouwersambacht. Zij richten in de 17de eeuw de brouwerszaal in als vergaderruimte. © FELIXARCHIEF, STADSARCHIEF ANTWERPEN

04

05

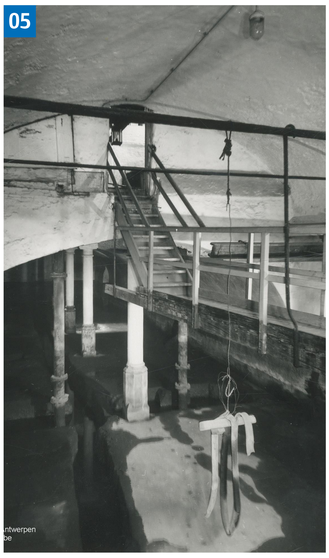

06

07

NIEUWSTAD

Nieuwstad wordt bruisende havenwijk

Door de economische crisis groeit de Nieuwstad tijdens het ancien régime niet uit tot een bloeiende havenwijk. In de 19de eeuw worden de tweede en de derde vliet omgevormd tot het huidige Bonaparte- en Willemdok. Errond verschijnen onder andere houten afdaken, pakhuizen en infrastructuur voor havenarbeiders. Door het steeds verder opschuiven van de haven in noordelijke richting verloedert het gebied rond de dokken tot het in de jaren 1990 wordt opgenomen in het project 'Stad aan de Stroom'. Het gebied krijgt een facelift. Het stadsarchief wordt ondergebracht in het oude Sint-Felixpakhuis en in andere pakhuizen komen lofts en kantoren. Het MAS wordt gebouwd, het Willemdok omgevormd tot jachthaven en in het Bonapartedok wordt het varend erfgoed in de kijker gezet.

01 02 03 04

Het Bonaparte- en het Willemdok als bruisend havenkwartier. © FELIXARCHIEF, STADSARCHIEF ANTWERPEN

05

Door het opschuiven van de havenactiviteiten naar het noorden verloedert het Eilandje. © FELIXARCHIEF, STADSARCHIEF ANTWERPEN

06 07

In de jaren 1990 wordt het Eilandje opgenomen in het project 'Stad aan de Stroom.' Het gebied krijgt een facelift en is vandaag terug een bruisend deel van de stad met een jachhaven en het MAS.
© JONATHAN RAMAEL

01
1884–1886

02
1900–1940

03
1901

04
1906

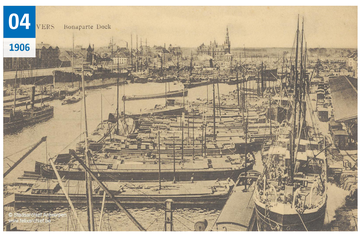

05
1976–1980

06

07

VU Patricia De Somer – Grote Markt 1, 2000 Antwerpen